

de amerikanske Baptister, virkede i Kinjila sammen med P. Frederiksen og døde 1891; C. A. Borella, der en Tid virkede som Kaptajn paa en Missionsdamper; W. P. R. Rasmussen og C. H. Jensen, den sidste med Hustru Louise, der gik ud som amerikanske Metodister, og hvoraf de to første er døde henholdsvis 1891 og 1895¹⁾, Louise Jensen 1897.

Den tidligere Præst i Holbæk J. H. Løbner, der i en Arrække har været Missionær i Afrika, er af Herrnhuts Missionsstyrelse kaldt til Provst for Provinsen Unyamvesi i Tysk Østafrika²⁾. Da Missionsmarken dør er et helt ukendt Land, har han maattet foretage flere lange og stundom farefulde Rejser for at finde de tættest befolkede Strøg, der gerne først skulde besættes med Missionærarbejdere, og han har saaledes givet gode Oplysninger om Landets Geografi. Hans Hustru har ledsaget ham.

Om W. P. R. Rasmussen er der udgivet et Mindeskrift, der viser hvilke store Anstrængelser og hvor megen Sygdom, Missionærerne er under-

kastede i Kongo. Han rejste fra Danmark til Amerika i 1882 og arbejdede dør som Tømmer, kom saa i Forbindelse med Biskop Taylor og rejste saa til Kongo som Missionær 1887 og anlagde en Station i Byen Nilenge i Bonza Yonga Distriktet, i Nærheden af Isangila (den 2. af Stanley anlagde Station ved Kongofloden), hvor han opholdt sig med sin Hustru, som han havde lært at kende paa Udrejsen, og til hvem han var bleven viet straks efter Ankomsten til Kongo. For deres Helbred vendte de begge tilbage til Danmark, hvor de ankom ved Nytaarstid 1892, rejste saa i Maj s. A. til Amerika og dør blev han Forstander for en Menighed i Des Moines. De drog atter til Kongo 1893, boede foreløbig i Isangila og besøgte derpaa atter bl. a. St. Nilenge, i hvis Nærhed der paany skulde oprettes en Station. Snart derefter blev han igen syg, døde 1895 og begravedes i Isangila¹⁾.

Maj 1912.

¹⁾ Gaarde, Et Liv i Opofrelse, Aarhus. Der anføres her, at af 55 til Kongo udsendte Missionærer er 23 døde, 27 vendte hjem for deres Helbreds Skyld eller af andre Aarsager.

¹⁾ Jenssen Tusch I, c. 225 f., 364, 705.

²⁾ Nye Tider. Avg. 1911.

Literaturanmeldelser.

Johs. Schmidt: Report on the Danish oceanographical expeditions 1908—1910 to the Mediterranean and adjacent seas — vol I: Introduction, Hydrography, Deposits of the seabottom. København 1912. (Kvartformat, 269 Sider med Kort og Tavler).

Beretningen omhandler to Ekspeditioner med S/S »Thor« i Middelhavet, den første i Maanederne December, Januar og Februar 1908—09, den sidste i Maanederne Juni, Juli, August og September 1910.

Deltagere i Ekspeditionerne var foruden Lederen af disse Dr. phil. Johs. Schmidt i Vintertogtet: Dr. phil. Ove Paulsen, Assistent ved Botanisk Museum, Dr. med. Lerche, Reservelæge i Marinen og i Sommertogtet: Dr. phil. J. N. Nielsen, Assistent ved meteorologisk Institut, Dr. phil. H. C. Ostfeld, Inspektør ved Botanisk Museum, cand. S.

Palitzsch, Assistent ved Carlsberg Laboratoriet i København.

Føreren af »Thor« var Kaptajn G. Hansen, der har været knyttet til »Thor« siden 1904.

Der udførtes paa disse Togter Arbejder efter lignende Metoder som de, der har været anvendt ved Undersøgelserne ved Færøerne og Island, og som almindeligt benyttes ved de Havundersøgelser, der foretages af »The international cooperation for the study of the sea.«

I flere Henseender har der paa de to Ekspeditioner frembudt sig Opgaver, hvis Løsning gav Løfte om rigt Udbytte, og det har ved den foreliggende Beretnings første Bind, der behandler de fysiske Forhold i Middelhavet, vist sig, at der er opnaaet Resultater, der maa kaldes betydelige, navnlig set paa Baggrund af det Kendskab, som man tidligere havde til Middelhavets fysiske Forhold.

Det foreliggende Bind indeholder alle de hydrografiske Observationer i Tabelform, desuden en Indledning om Togtet af Dr. phil. Johs. Schmidt og følgende Afhandlinger:

J. N. Nielsen: Hydrography of the Mediterranean and adjacent waters.

H. Bjørn-Andersen: Exact determination of the chlorine in some samples of seawater from the Mediterranean.

Sven Palitzsch: Determination of the quantity of oxygen in Seawater (Methods used).

J. P. Jacobsen: The amount of oxygen in the water of the Mediterranean.

Sven Palitzsch: Measurement of the hydrogen in concentration in seawater.

O. B. Bøggild: The deposits of the sea bottom.

J. N. Nielsen indleder sin Behandling af Middelhavets Hydrografi med en historisk Oversigt over, hvad der tidligere er udrettet. Observationsmaterialet før 1870 bestaar i det væsentlige af Temperaturmaalinger, for Størstedelen ufuldkomne, og det er med Glæde, at man ser Forchhammer nævnet som den første, der i 1865 foretog rationelt udførte Saltholdighedsbestemmelser saa vel fra Overfladen som fra Dybet i Middelhavet. Aaret 1870 danner et Vendepunkt for de hydrografiske Undersøgelser i Middelhavet. Englænderne Carpenter og Jeffreys (1871) bestemte Temperaturens og Saltholdighedens Variation med Dybden samt undersøgte Strømforholdene i Gibraltarstrædet. Endvidere kan nævnes Wolf og Luksch (1881), Semmola (1879), Magnahis Undersøgelser paa »Washington«-Ekspeditionen (1881), Makaroffs Togt med Vitiaz (1889), Luksch og Wolf og Natters Undersøgelser paa »Pola«-ekspeditionen (1890—1893), I. Y. Buchanans Undersøgelser med Fyrsten af Monaco's Yacht »Alice« 1892, Undersøgelser anstillet fra Monaco med flere Medarbejdere, Thoulet, Nathansohn o. a. Endelig skal nævnes Wolfendens Undersøgelser i Gibraltarstrædet 1909 som noget af det sidste, men foruden de her nævnte har flere Forskere anstillet hydrografiske Undersøgelser i Middelhavet.

Gennemførte Undersøgelsestogter i Middelhavet som de fra S/S »Thor« i Vinteren 1908—1909 og Sommeren 1910 findes dog ikke; efter at Materialet fra disse Togter foreligger, har det været muligt ogsaa hos tidligere Forskere at finde nogle af de karakteristiske men overmaade smaa Maxima

og Minima i Temperaturens og Saltholdighedens Variation med Dybet. Det er paa Grundlag af saadanne Maxima og Minima, at man er i Stand til at bestemme Havvandets Bevægelse og netop den Omstændighed, at det, som i Undersøgelserne fra »Thors« Ekspeditioner træder klart og uimodsigeligt frem, omtrent er undgaaet Iagttagelse ved alle tidligere Undersøgelser, viser dels Materialets og Bearbejdelsens Overlegenhed i Forhold til de tidligere Undersøgelser dels Metodernes større Fuldkommenhed.

I en kort Oversigt over et saa stort Arbejde vil det kun i ringe Grad være muligt at uddrage enkelte Resultater som de væsentlige; det hele bestaar af saa mange væsentlige Enkeltheder. Jeg vil dog nævne, at det ved J. N. Nielsens Arbejde er bevist at:

- 1) Atlanterhavsvandet trænger ind gennem Gibraltarstrædet og følger den afrikanske Kyst, langs hvilken det kan spores helt hen til Levanten, stadig holdende sig i Overfladen eller umiddelbart under denne.
- 2) Vandet fra Sortehavet strømmer ud gennem det ægæiske Hav og det joniske Hav langs Nordkysten.
- 3) I det ægæiske Hav dannes ved Konvektionsstrømme et homogent Vandlag af betydelig Mægtighed. Fra dette stammer et intermedært Vandlag i hele det øvrige Middelhav i Dybder omkring 300 Meter. Vandbevægelsen i dette Vandlag gaar mod Vest, og ved denne føres forholdsvis varmt og salt Vand gennem Gibraltarstrædet ud i Atlanterhavet.
- 4) Baade i den østlige og den vestlige Del af Middelhavet findes en cyklonisk Vandbevægelse i Overfladen; i det vestlige Middelhav har ogsaa Vandbevægelsen i det intermediære Lag cyklonisk Karakter.
- 5) I de forskellige Basiner findes Vandlag mellem det intermediære Vandlag og Bunden, i hvilke der er betydelige Strømninger, som gør, at de bliver saa ensartede i de forskellige Retninger. Fornyelsen af dette Bundvand foregaar ved, at Vandet paa forskellige Steder synker til Bunden ved Vinterafkølingen, saaledes f. Eks. i det liguriske Hav.
- 6) Vandmængden, som aarlig strømmer ud fra Middelhavet er ca. 56,000 km³ medens den indstrømmende Vandmængde er ca. 59,000 km³.

H. Bjørn-Andersen har foretaget Titrerin-

ger efter den af Professor S. P. L. Sørensen og ham selv modificerede Volhardtske Metode. Opgaven var at se, i hvilken Grad Saltholdigheden var den samme paa forskellige Steder i Bundvandet, og som ovenfor nævnt, fandtes dette meget nær at være Tilfældet.

Sven Palitzsch har udført Iltbestemmelserne fra Sommertogtet og kritisk gennemgaaet den anvendte Metode.

J. P. Jacobsen har behandlet det foreliggende Materiale af Bestemmelser af Iltmængden i Vandet; Indsamlingen af Prøverne foretoges paa Vintertogtet af Kapt. Hansen, medens Titreringerne paa Sommertogtet udførtes om Bord af cand. polyt. Palitzsch. Materialet er vistnok det største, der hidtil har været indsamlet fra et enkelt Havomraade. Hvad der indtil Thors Undersøgelser forelaa af Maalinger af Iltmængden i Middelhavsvandet, var ganske ubetydeligt. Det er i den nævnte Afhandling vist at:

- 1) Iltmængden i Overfladen og i de allerøverste Lag viser en regelmæssig Variation i Løbet af 24 Timer.
- 2) Hyppigt optræder Iltovermætningen fra ca. 25 til 50 Meters Dybde.
- 3) Det intermediære Vandlag, som øst fra strømmer mod Gibraltarstrædet, bliver efterhaanden Bærer af et Iltminimum, da det stadigt er afskaaret fra direkte Fornyelse fra Overfladen.
- 4) Iltmængden viser karakteristiske Variationer saavel med Aarstiden som med Lokaliteten.

O. B. Bøggild gør i den sidst nævnte Afhandling Rede for Resultaterne af Undersøgelsen af 30 Bundprøver, der er taget paa forskellige Steder i Middelhavet. Af Resultaterne kan fremhæves, at i Middelhavets Bundmateriale udgør kulsur Kalk omtrent samme Brøkdelen for alle Dybder nemlig lidt over Halvdelen. Middelhavet indtager i denne Henseende en Særstilling mellem det nordlige Atlanterhav og de tropiske Have.

J. P. Jacobsen.

Edgar Reuterskiöld: De nordiska Lapparnas religion. Populära etnologiska skrifter. Utgifna under redaktion af Professor C. V. Hartman. Vol. 8. Stockholm 1912. 149 S. 15 Ill.

Studiet af Lappernes Religion har en særlig Interesse derved, at oprindelige Elementer her findes blandede med en stor Mængde Laan fra Lap-

pernes Naboer. Dette Forhold har bidraget til at gøre den lappiske Religion rigere paa Indhold, og samtidig har det beriget Forskningen med Eksempler paa, hvorledes religiøse Ideer optages og anvendes i en Forestillingsverden, der er ganske forskellig fra den, hvor de oprindelig hører hjemme. Skønt det lappiske Hedenskab nu overalt er helt eller delvis gaaet til Grunde, er Kildematerialet dog meget betydeligt. Dels foreligger der en Mængde Optegnelser af Personer, som har levet blandt Lapperne og haft et indgaaende Kendskab til deres Religion, dels indeholder Musæerne Genstande, som har været anvendte i Lappernes Kultus, nemlig Gudebilleder og Trommer. Trommerne kaldtes af Missionæerne »Djævelens Bibel«, fordi de Billedrækker, der med den røde Saft af Ellebarken er malede paa Trommeskindet, er en Fremstilling af den lappiske Gudeverden. Saa omfattende er det Materiale, der staar til Raadighed, at det meget vel kan friste til et Forsøg paa at udrede de oprindelige og de laante Elementer og gennem en analytisk Undersøgelse finde Udviklingslinjerne i Lappernes Religion. Det er en saadan Opgave, E. Reuterskiöld har stillet sig i ovennævnte Arbejde. Naar Forsøget ikke kan siges at være lykkedes fuldt ud, da hidrører det maaske navnlig fra, at Forf. har anvendt en noget apriorisk Fremgangsmaade, tvunget Kildernes Oplysninger ind i Hypotesernes Rammer, istedetfor at lade Hypoteserne fremspire af Kildematerialet.

Forf. inddeler Elementerne i Lappernes Religion i tre Grupper, af hvilke den første har udviklet sig under Jægerstadiet, den anden under Nomadestadiet, medens den tredje Gruppe skyldes Laan fra de skandinaviske Germaner. Det er utvivlsomt, at Religionen staar i et intimt Forhold til Erhvervs-kulturen, og at enhver Form af denne vil fremme Udviklingen af særegne religiøse Forestillinger. Derimod er det ikke, som Forf. mener, endelig bevist, at Lapperne er komne til Skandinavien paa et rent Jæger- og Fiskerstadium, uden Kendskab til Tamrenen; selv om filologiske Grunde taler for denne Antagelse, er der meget stærke etnografiske Grunde, som tyder paa en genetisk Forbindelse mellem den lappiske og de sibiriske Former for Rensdyr-Kulturen. Men rent bortset herfra er det uheldigt, at Forf. end ikke betænker Muligheden af, at religiøse Elementer kan være laante af Lapperne ogsaa fra andre Folk end de skandinaviske Germaner; i hvert Fald vides det jo, at Lapperne har modtaget